

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.8(139).08
УДК 796.05.332:796.052.2

Дулібський А.В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри футболу, докторант
Львівський державний університет імені І. Боберського, м. Львів
Дулібський А.А.,
студент кафедри футболу
Львівський державний університет імені І. Боберського, м. Львів
Огірко І.В.,
доктор фізико-математичних наук, професор, Українська академія друкарства

ТАКТИКО-СТРАТЕГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ АТАКУВАЛЬНИХ ФЛАНГОВИХ ЗАХИСНИКІВ-ЛАТЕРАЛІВ У ФУТБОЛІ

Вивчення питання аналізу і реалізації спортивного відбору гравців флангових амплуа через призму єдності з тактико-стратегічними аспектами є важливим питанням теорії та практики футболу. Це стосується також навчання, виховання, тренування, вдосконалення і розвитку максимально швидкого й правильного ігрового мислення та миттєвого тактико-стратегічного реагування у процесі ігрових дій атакуючого флангового захисника-латералю.

Мета дослідження. Вивчення тактико-стратегічної спрямованості спортивного відбору атакуючого флангового захисника-латералю у сучасних стратегіях гри в футбол.

Сутність вихідного принципу даного методологічного підходу в тому, що у футболі підсумковий результат змагальної діяльності є значно більшим, аніж проста сума ігрових локальних дій і компонентів.

Ключові слова: футбол, фланг, напівфланг, захисник-латераль, стратегія, тактика.

Dulibskyi Andriy, Dulibskyi Andrii, Ogirko Ihor. Tactical and strategic orientation sports selection of attacking flank defenders-laterals in football. An important role in the modern strategies of the game of highly qualified football teams belongs to the players who are "responsible" for the control of the playing space in the flank and semi-flank (adjacent to the flank) areas of the football field. Together with players of other roles, they express the creative game potential of the team's flank attack and defence. We are talking about flanking attacking defenders-laterals.

The study of the analysis and implementation of sports selection of flank players through the prism of unity with tactical and strategic aspects is an important issue in the theory and practice of football. This also applies to the learning, education, training, improvement and development of the fastest and most correct game thinking and instant tactical and strategic response in the process of game actions of the attacking flank defender-lateral.

The aim. Study of tactical and strategic orientation of sports selection of flank lateral defender in modern football strategies.

The basic principle of our approach is that in football, as in other team games, the end result is much greater than the simple sum of the game's local actions and components.

A methodical set of tools for training, coaching and improving attacking flank defenders-laterals, who are the bearers of the creative potential of team flank attack in modern football strategies, based on the principle of tactical and strategic control of the playing space in the flank areas of the football field. In the zone of defence of "their" goal, and in the zones of creation and completion of dangerous goal moments at the gate of the opposing team.

Keywords: football, flank, semi-flank, defender-lateral, strategy, tactics.

Постановка проблеми. Тактика в сучасному спорті, в тому числі і в футболі, вивчена, досліджена та описана багатьма спеціалістами та науковцями [3 – 6, 9]. Питання та завдання стратегії, а також тактико- У сучасних стратегіях гри

Рис. 1. Змагально-ігровий тактико-стратегічний простір флангових і напівфлангових футболістів (сірим кольором визначено ігрові зони змагальної активності флангових атакують захисників-латералів на правому і лівому флангах) (за матеріалами orta.com).

висококваліфікованих команд з футболу важлива роль змагального характеру належить гравцям, які "відповідають" за контроль ігрового простору у флангових зонах футбольного поля. Саме вони спільно із гравцями інших амплу є виразниками творчого ігрового потенціалу командної флангової атаки та оборони. Ідеться про атакують флангових захисників-латералів.

Стратегічних дій гравців на футбольному полі, як похідних гармонійної й нерозривної єдності тактики і стратегії та квінтесенції прояву найвищого рівня ігрового мислення й інтелекту, залишаються недостатньо вивченим компонентом змагальної діяльності у футболі.

Ігрова (змагальна) діяльність гравців у матчі складається із захисних, підготовчих і наступальних дій [1, 2, 9]. Вибір ігрового місця під час ігрових дій або ігрова мобільна локація здійснюється за допомогою постійних продуманих тактико-стратегічних переміщень гравця футбольним полем (рис. 1). Така складова змагальної діяльності у футболі формується на основі глибокого осмислення та продуманого врахування розвитку подій гри у певних її фазах [2].

Правильний вибір ігрової позиції є необхідною передумовою результативної колективної гри, оскільки надає низку важливих тактико-стратегічних можливостей: партнеру з м'ячем полегшує вибір вирішення ігрової ситуації, іншим партнерам створює можливості для ефективного варіативного продовження ігрових дій. Гравці, котрі згідно ігрової ситуації на футбольному полі правильно обирають необхідне місце ігрової локації, значно полегшують для себе та для своєї команди вирішення тактико-стратегічних завдань, що виникають перед конкретним гравцем і всією командою в цілому в конкретному ігровому епізоді, таймі, матчі, турнірі, чемпіонаті [3].

Поглиблений ретроспективний науково-методичний аналіз змагальної діяльності висококваліфікованих футболістів свідчить, що гра в футбол і надалі набуває надзвичайно атлетичного, швидкісного й високоінтелектуального характеру. Така тенденція пояснюється збільшенням обсягу рухової та мисленнєвої активності гравців всіх амплу, а також значно вищими швидкісними здібностями спортсменів, причому як у гри з м'ячем, так і без м'яча.

У сучасних стратегіях гри команд з футболу важлива роль належить гравцям, які здійснюють контроль змагально-ігрового простору у флангових зонах футбольного поля, а також є носіями творчого потенціалу командної флангової атаки, - атакують фланговим захисникам-латераліям. Тому вивчення проблеми аналізу змагальної діяльності, тактико-стратегічних особливостей розвитку атакують флангового захисника-латерала та навчання, виховання, тренування і вдосконалення тактико-стратегічних дій гравців даного амплу є достатньо актуальним питанням теорії та методики футболу.

До останнього часу вважалося, що латераліями є гравці, які "закривають" весь фланг у схемах з трьома центральними захисниками. В тактико-стратегічних побудовах, де тренерським штабом задіюється чотири гравці оборони, флангові захисники, як правило, виконують, на думку спеціалістів, роль "вінбеків" (атакують флангових захисників). Проте в сучасному футболі роль флангових захисників значно зросла, як і обсяг їх функціональних ігрових обов'язків. Тепер латераліями називають практично всіх флангових гравців лінії оборони, які активно підтримують атаку та "відповідають" за "свій" "латеральний" фланг захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. "Латераль" (в італійській і португальській мовах "laterale" – бічний, боковий) – фланговий захисник – гравець лінії оборони, що виступає на правому або лівому фланзі футбольного поля вздовж бічної лінії (право- та лівофлангові захисники) (рис. 2). Фланговий захисник-латераль протягом ігрового часу матчу, як правило, активно протидіє правофланговому чи лівофланговому нападнику або "вінгеру" команди суперника. У деяких випадках, згідно тактико-стратегічних міркувань тренерського штабу команди, захисник-латераль своїми ігровими діями може "закривати" весь фланг. Захисник-латераль, окрім цього, - це фланговий універсальний захисник, який повинен активно підтримувати наступальні тактико-стратегічні дії команди,

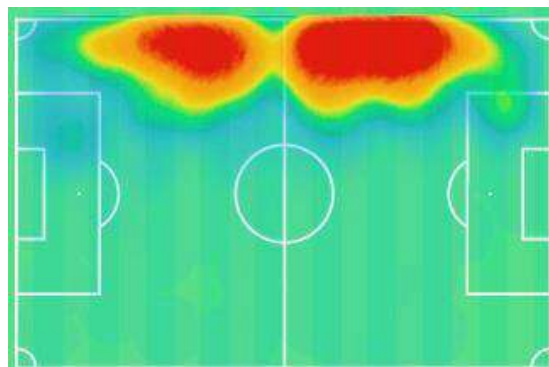

Рис. 2. "Теплова карта" тактико-стратегічних дій у матчі лівофлангового латерала футбольного клубу "Барселона" та збірної Іспанії Жорді Альбі (за матеріалами barcelonaanalysis.com)

при цьому чітко дотримуючись вимог щодо виконання безпосередніх обов'язків номінального гравця оборони.

Результати досліджень спеціалістів [10, 11] доводять, що висококваліфіковані футболісти задіяні у достатньо великій кількості одноборств при грі ногами та головою. У зв'язку з цим, у сучасному футболі особливого значення набуває розвиток швидкісних і швидкісно-силових здібностей, а також ігрової та швидкісної витривалості, що надає можливість успішно вирішувати поставлені завдання у процесі змагальної діяльності футболістів. Це стосується і гравців флангових та напівфлангових зон. Йдеться, перш за все, про півзахисників-"вінгерів" та захисників-"латералів". Оскільки змагальна діяльність "вінгерів" описана досить детально (Дулібський А.В. і із співавторами, 2018) [5], акцент у даній роботі варто зробити на тактико-стратегічних аспектах ігрової діяльності захисників-"латералів".

Як класичний приклад одного з найкращих гравців в історії футболу в даному амплу називають видатного лівофлангового захисника-латерала мадридського "Реалу" та збірної команди Бразилії [Роберто Карлоса, а також правофлангового захисника-латерала збірної команди України та київського "Динамо" і лондонського "Арсеналу" Олега Лужного](#). У сучасному футболі найяскравішими представниками гравців даного амплу можна вважати бразильців Марсело ("Флуміненсе", "Реал" Мадрид) та Дані Алвеса ("Севілья", "Барселона", "Ювентус" Турин, "Парі Сен-Жермен"), а також іспанця Жорді Альбу ("Валенсія", "Барселона").

Зміст опису та характеристики стратегії різних рівнів у сучасному футболі, на наш погляд, має бути таким, щоб не тільки залишатися цілісним протягом тривалого часу, але й демонструвати наявність максимальної внутрішньої та зовнішньої гнучкості. Пов'язано це з тим, що при змінах у сучасному навколишньому світі, протягом тривалого турніру, футбольного матчу, одного тайму, певного ігрового проміжку чи епізоду можна було б здійснити їх модифікацію та переорієнтацію. Тому, думається, варто навести декілька характеристик і визначень стратегії, які є актуальними для сучасного футболу.

1. [Оскільки стратегія](#) (з [давньогрецької](#) мови – στρατηγία, мистецтво полководця) – це загальний, недеталізований план певного роду діяльності, який охоплює різний за тривалістю період, засіб досягнути поставлену мету. Саме тому можна припустити, що організована, осмислена і продумана до найменших деталей діяльність одного футболіста чи групи гравців на футбольному полі є елементом загальної стратегії гри [5].

2. Стратегія – це план, керівництво до дії, орієнтир, напрямок розвитку, шлях із сьогодення в майбутнє. Процес формування стратегії одного чемпіонату, турніру, матчу, тайму, ігрового епізоду, як і стратегії розвитку гри в футбол, в основному, не зводиться до негайних дій. Перш за все, встановлюються та реалізуються загальні напрямки діяльності, згідно яких дана стратегія буде розвиватися [1, 3].

3. Стратегія – це вдалий прийом, особливий "маневр", осмислена сукупність ігрових дій, що впроваджується та застосовується з метою перемоги над суперником (йдеться також і про стратегію ігрового епізоду як важливого елементу загальної стратегії гри) [3, 4].

За допомогою всесторонньо виваженої та гармонійно збалансованої стратегії професійна футбольна команда високої кваліфікації створює необхідні передумови з метою надання своїм змагально-ігровим перевагам більшої тактико-стратегічної довершеності. Варто також підкреслити, що успішні та конкурентоспроможні стратегії, як правило, містять елементи і прояви захисної, нейтральної та наступальної стратегій [5].

Роль довготривалих напрямів у розробці стратегії та перспективних можливостей полягає в фокусуванні уваги на стратегічних шляхах розвитку галузі, виду спорту, турніру чи однієї гри:

1) при формуванні стратегії розвитку футболу, стратегії участі в одному турнірі чи матчі неможливо врахувати всі ймовірні можливості та складнощі, які можуть з'явитися в майбутньому;

2) ефективна реалізація довго- чи короткотривалої стратегії вимагає зворотного зв'язку;

3) у певної мети є певні результати, яких намагаються досягти завдяки розвитку стратегії, а сама стратегія – це засоби для досягнення даних результатів;

4) стратегія і мета взаємозамінні та взаємопов'язані: стратегія – це концептуальна система, що пов'язує та спрямовує розвиток складної організації; мета – це системна концепція;

5) коли необхідно звернутися до стратегії, опинившись в умовах, що змінилися, футбол, як і будь-яка інша сфера діяльності людини, стикається з двома дуже важливими проблемами:

- як правильно обрати напрямки подальшого розвитку великої галузі;

- як використовувати енергію великої кількості людей, задіяних у процесі розвитку галузі, щоб прискорити рух у новому напрямку [9].

Концепція стратегії – дуже тонка матерія, інколи абсолютно абстрактна. Її формулювання, як правило, не призводить до негайних і миттєвих результатів. Зробити висновки про існування стратегії досить легко, але дати її чіткий опис – одне з важливих та непростих завдань теоретико-методичної сфери сучасного футболу.

Рис. 3. Участь лівофлангового атакуючого захисника-латерала (у червоному колі в жовтій формі) в командних оборонних діях у тактико-стратегічній схемі

Більшість даних положень стосуються і стратегії навчання, виховання, тренування, вдосконалення та розвитку, а також тактико-стратегічних аспектів змагальної діяльності атакуючого флангового захисника-латерала у процесі спортивного відбору гравців даного амплу.

Тому **метою** роботи є вивчення тактико-стратегічної спрямованості спортивного відбору атакуючого флангового захисника-латерала у сучасних стратегіях гри в футбол.

Завдання роботи:

1. Проаналізувати дані наукових і методичних джерел з питань змагальної діяльності та методики навчання і тренування тактико-стратегічних дій

атакувального флангового захисника-латералю у сучасних стратегіях гри команд з футболу.

2. Охарактеризувати тактико-стратегічні дії у структурі змагальної діяльності атакуючого флангового захисника-латералю у сучасних стратегіях гри команд з футболу.

3. Запропонувати методику навчання, тренування і вдосконалення тактико-стратегічних дій атакуючого флангового захисника-латералю у сучасних стратегіях гри команд з футболу.

Виклад основного матеріалу. Атакуючий фланговий захисник-латераль у футболі може виконувати одночасно декілька командних тактико-стратегічних завдань. Першочергово, латераль є захисником і повинен обороняти свій фланг від активних ігрових дій півзахисників і нападників команди суперника (рис. 3). Оскільки у флангового захисника-латералю набагато більше ігрової свободи, аніж у центральних захисників, то завдяки своїй активній ігровій позиції він може (почергово із захисником-латералем з протилежного флангу) брати участь в наступальних і контр наступальних діях своєї команди, здійснювати флангові рейди вперед, а також взаємодіяти з партнерами в підготовчих акціях своєї команди. При таких тактико-стратегічних підходах від флангового захисника-латералю вимагається прояв високих показників стартової та дистанційної швидкості, а також спеціальної швидкісної витривалості, щоб підтримувати високий рівень і темп гри своєї команди протягом усього матчу.

Завдяки своїм наступальним устремлінням деякі захисники-латералі можуть, у певній мірі, не встигати виконувати свої безпосередні захисні обов'язки у повному обсязі. У такому випадку партнери (центральні захисники та опорні півзахисники) можуть та зобов'язані підстраховувати латералів.

Для тренерських штабів багатьох футбольних клубів оптимізація продуктивності гри своєї команди є основою тактико-стратегічних задумів і рішень у процесі підготовки до контрольних та офіційних матчів. Тому задіявання захисників-латералів у схемах 1 + 5 + 3 + 2 і 1 + 3 + 5 + 2 із трьома центральними захисниками (правим центральним, власне центральним та лівим центральним) на певному етапі розвитку футболу було важливим напрямом вдосконалення тактики і стратегії гри (рис. 4).

Основними функціонально-ігровими якостями, якими необхідно володіти атакуючому фланговому захиснику-латералю, є:

- високий рівень загальної та спеціальної (аеробно-анаеробної) витривалості;
- високий рівень стартових та дистанційних швидкісних якостей;
- висока точність навісних і "прострільних" передач м'яча;
- вміння обігрувати футболістів суперника в ігрових ситуаціях "один в один";
- взірцевий рівень ігрової самовіддачі.

Змагальна діяльність атакуючих флангових захисників-латералів є важливим елементом реалізації тактико-стратегічних ідей команди, незалежно від оборонної чи наступальної спрямованості ігрових дій. Високий рівень задіяваності у командних тактико-стратегічних діях

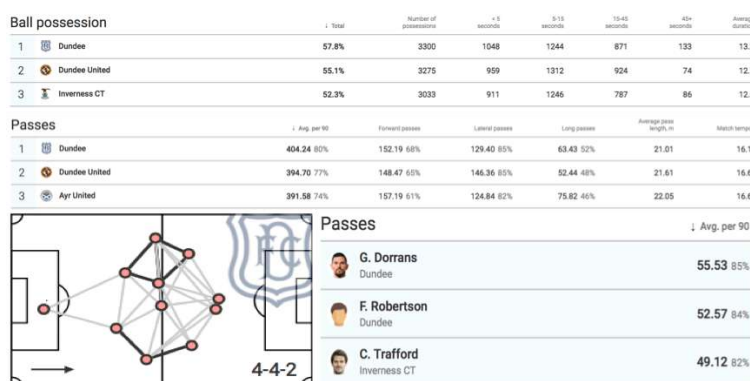

Рис. 5. Показники володіння м'ячем та кількості, якості й спрямованості передач м'яча гравців професійних футбольних клубів шотландської Прем'єр ліги "Данді", "Данді Юнайтед", "Інвернес" та "Ейр Юнайтед" (за матеріалами <https://footballbh.net>)

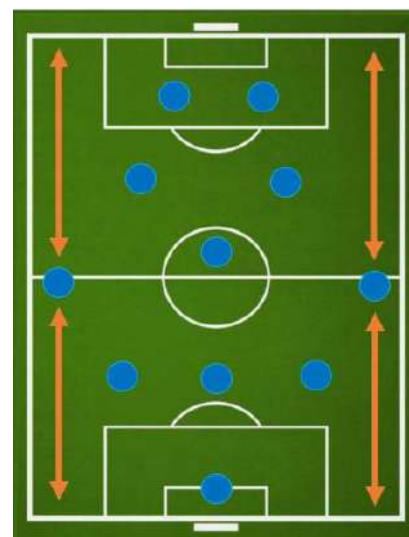

Рис. 4. Умовна специфікація ігрової діяльності флангового атакуючого захисника-латералю у тактико-стратегічній схемі 1+3+5+2 (за матеріалами footballanalysis.com)

атакувальних флангових захисників-латералів наглядно демонструють аналітично-статистичні матеріали володіння м'ячем та кількості, якості й спрямованості передач м'яча гравців професійного футбольного клубу шотландської Прем'єр ліги "Данді" (рис. 5).

Фланговий захисник-латераль повинен вміти обирати вдалий момент для "підключення" до атаки. При здійсненні індивідуальних наступальних дій безпосередньо з м'ячем захисник-латераль не обов'язково повинен завжди виконувати ведення м'яча аж до штрафного майданчика команди суперника. Він може обмежитися точною передачею чи подачею м'яча у штрафний майданчик команди суперника або виконати небезпечний для суперника простріл вздовж воріт. Хоча при можливості здійснити прохід до штрафного майданчика команди суперника, використовуючи ведення, дриблінг та елементи швидкісно-силового обігрування гравців суперника – одна із ігрових чеснот латералю високого класу. Фланговий захисник-латераль відповідальний в ігровому плані, в основному, тільки за свій "рідний" фланг. У процесі гри

захисник-латераль зміщується з флангу в центральну частину футбольного поля, як правило, тільки у випадку нагальної необхідності. Це може бути участь у стандартних положеннях (виконання штрафних, кутових і вільних ударів, вкидання м'яча з-за бокової лінії тощо).

Серед українських професійних футболістів типовими і найяскравішими представниками амплуа флангового атакуючого захисника-латерала з проявом універсальних якостей є гравці національної збірної України з футболу Олександр Зінченко і Віталій Миколенко. І якщо Миколенко і в київському "Динамо", і в національних збірних командах України виступає на стабільно високому рівні виключно як гравець даного амплуа, то Зінченко тільки в клубі "Манчестер Сіті" (Манчестер, Англія) виступає на позиції флангового атакуючого захисника-латерала. Тренерський штаб "Манчестер Сіті" задіює гравця національної збірної України Олександра Зінченка на позиції лівого флангового захисника або "латерала", використовуючи при цьому навички гри півзахисника української національної збірної в центральній зоні футбольного поля (рис. 6).

Широкий діапазон продуманих і чітких ігрових дій, творче мислення та непересічний ігровий інтелект, глибоке розуміння як окремих тактичних елементів і мікроепізодів гри, так і вміння "читати" гру у всій її гармонійній цілісності неодноразово приносили, завдяки діям Олександра Зінченка, ігрові дивіденди національній збірній команді України і футбольному клубу "Манчестер Сіті" на різних ділянках футбольного поля у матчах найвищого рівня.

Рис. 6. Теплова карта, цифровий аналіз ігрової діяльності та графічне зображення виконання передач м'яча (синім кольором – точні, червоним - неточні передачі) лівофлангового "латерала" Олександра Зінченка у матчі Прем'єр ліги Англії з "Манчестер Юнайтед" (Манчестер, Англія) (за матеріалами www.SofaScore.com і SkySports.com)

Результати дослідження та їх обговорення. Ігрові ситуації на футбольному полі, у процесі розвитку яких рішення треба приймати миттєво при протидії одного або кількох гравців команди суперника, трапляються в сучасному футболі щораз частіше. Такі рішення мають бути несподіваними для суперника і зрозумілими для партнера чи групи партнерів, які беруть участь в конкретних тактико-стратегічних діях.

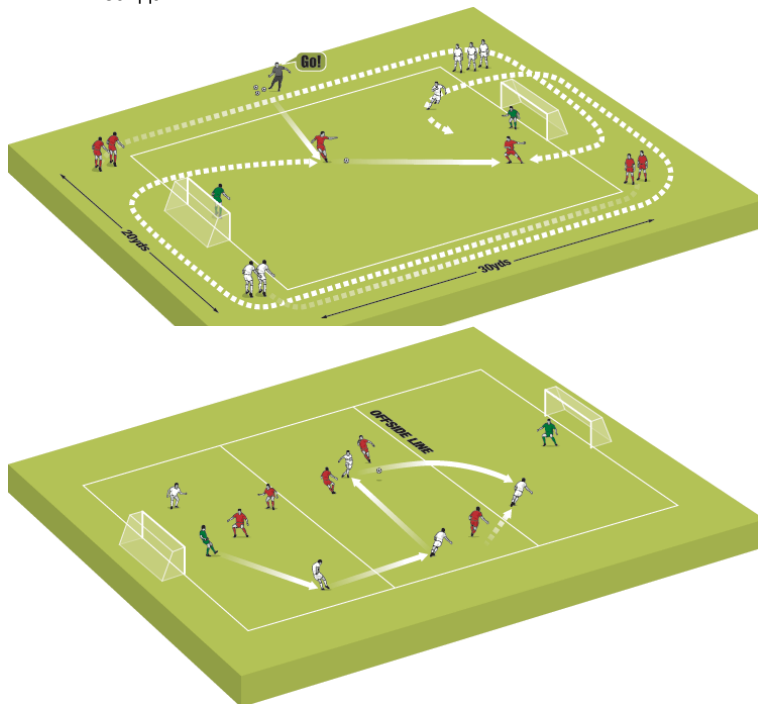
Зважаючи на дані попереднього теоретико-методичного дослідження, було розроблено і запропоновано комплекс навчально-тренувальних засобів, спрямованих на навчання, тренування, вдосконалення і розвиток ігрового та комбінаційного мислення у процесі виконання тактико-стратегічних дій флангових захисників-латералів. Дослідження проводились впродовж 2014 – 2019 років у навчально-тренувальному та змагальному процесі з гравцями старших юнацьких, юніорських та молодіжних команд футбольних клубів "Львів" (м. Львів) та "Карпати" (м. Львів), які брали участь у чемпіонаті України з футболу серед команд клубів Дитячо-юнацької футбольної ліги України (ДЮФЛУ), Об'єднання професіональних футбольних клубів України "Українська Прем'єр-ліга" (УПЛ) ("обмеження вікового цензу – до 17 років", "обмеження вікового цензу – до 19 років" та "обмеження вікового цензу – до 21 року" відповідно).

Деталізована апробація запропонованих підходів щодо застосування комплексу засобів, спрямованих на розвиток і вдосконалення мисленнєвих функцій ігрового та комбінаційного характеру у процесі виконання тактико-стратегічних дій атакуючих флангових захисників-латералів, була проведена у процесі офіційних матчів збірної команди Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського. Студентська збірна ЛДУФК брала участь у Чемпіонаті України з футболу серед команд вищих навчальних закладів країни сезонів 2014 – 2015 рр., 2015 – 2016 рр., 2017 – 2018 рр. під егідою Всеукраїнської футбольної асоціації студентів (ВФАС).

З метою навчання, тренування і вдосконалення тактико-стратегічних дій центрального атакуючого півзахисника у сучасних стратегіях гри та на основі зазначеного вище збірній команді з футболу Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського у навчально-тренувальному процесі під час групових і командних навчально-тренувальних занять в певній послідовності та з продуманим дозуванням пропонувався за певним алгоритмом підбір навчально-тренувальних завдань. Дані завдання описують основні елементи структури гри

атакувальних флангових захисників-латералів, згідно певного умовного алгоритму з використанням техніко-тактичних і тактико-стратегічних завдань (рис. 7 - 16) [12 - 14]:

Завдання 1:

оббігають дальні від стартової позиції ворота. Один із гравців "червоної" групи отримує передачу м'яча від партнера (тренера) в центрі поля та з використанням мінімальної кількості дотиків переадресовує м'яч партнеру з "червоної" команди, який знаходиться поблизу воріт команди суперника. Після прийому м'яча гравець "червоної" групи намагається атакувати ворота команди суперника. Гравці з м'ячем спочатку пасивно (перших 2 - 3 атаки), а згодом активно протидіє гравець "білої" групи, який здійснив оббігання дальніх від своєї стартової позиції воріт. Задіяні у ігровому епізоді футболісти після закінчення виконання вправи переходять у свою групу на протилежних від стартових позицій місця. Команди міняються ролями після виконання завдань кожного із ігрових епізодів, завершених ударом у площину воріт або повним відбором м'яча. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 7 хвилин.

Завдання 2:

Рис. 8. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атакуювальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (поєднання завдань удосконалення захисних і наступальних тактико-стратегічних дій).

Умови завдання: гра $n \times n$ футболістів з метою доставки м'яча в одну з небезпечних зон перед воротами команди суперника на половині футбольного поля, розділеного на три рівних частини. Воротар команди, яка володіє м'ячем, розпочинає наступальні дії передачею одному з флангових атакуювальних захисників-латералів. Після виконання передачі або ведення м'яча латераль або вінгер (згідно обраної моделі) грають "в стінку" з одним із центральних півзахисників і отримують м'яч в небезпечній зоні перед воротами команди суперника. При цьому фланговий атакуювальний захисник-латераль або вінгер повинен намагатися уникнути положення "поза грою". Протидія команди, яка захищається, полягає спочатку у пасивному (перших 2 - 3 атаки), а надалі – активному відборі м'яча. Команди міняються ролями після виконання завдань кожного із ігрових епізодів, завершених ударом у площину воріт або повним відбором м'яча. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 3:

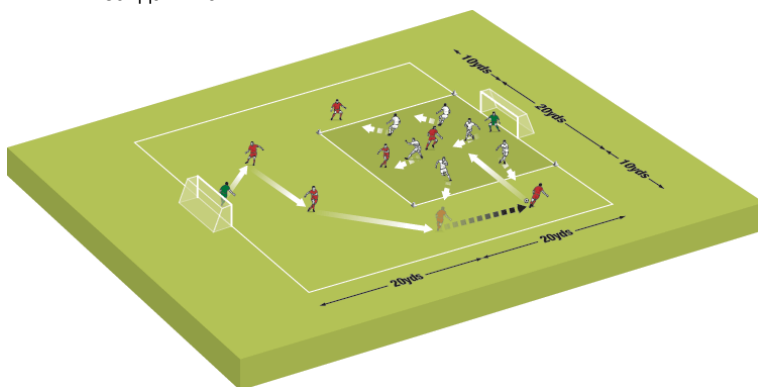

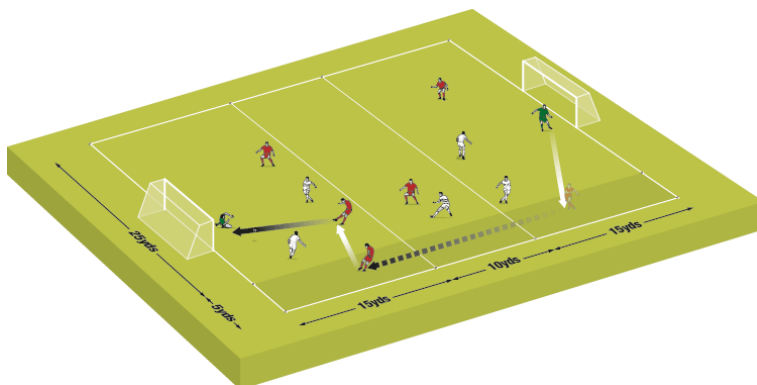
Рис. 7. Удосконалення індивідуальних техніко-тактичних дій флангових атакуювальних захисників-латералів після отримання передачі (м'яча) від партнера (тренера) (удосконалення наступальних техніко-тактичних дій) з пасивною та активною протидією гравця команди суперника (удосконалення захисних техніко-тактичних дій).

Умови завдання: команда розподіляється на чотири рівних групи (2 групи "білих" та 2 – "червоних"), які розташовуються в кутах майданчика, на половині футбольного поля, як продемонстровано на рис. 7. На одній із частин футбольного майданчика як однієї з ділянок половини футбольного поля, ширина та довжина якого становлять величини у співвідношенні 2 x 3, виконується вправа, в основі якої є елементи реальних ігрових ситуацій. За сигналом тренера два гравці однієї ("червоної") групи і один гравець іншої ("білої") групи стартують вздовж бокової лінії,

Рис. 9. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атакуювальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (поєднання завдань удосконалення захисних і наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: гра $n \times n$ футболістів на половині футбольного поля з метою доставки м'яча в центральну зону перед воротами команди суперника. Воротар команди, яка володіє м'ячем, розпочинає

наступальні дії передачею одному з центральних захисників. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що веде наступальні дії, – доставити м'яч на один із флангів, здійснити прострільну або навісну передачу у зону перед воротами команди суперника та нанести завершальний удар у площину воріт суперника. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що веде захисні дії, – перешкодити цим намірам, перехопити або відібрати м'яч і провести швидку атаку на ворота команди суперника. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 4:

Рис. 10. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атакуювальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (поєднання завдань удосконалення захисних і наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: гра трьох команд $n \times n \times n$ футболістів на половині футбольного поля, поділеного на три зони, на одні великі та троє малих воріт. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що веде наступальні дії, – доставити м'яч на один із флангів, здійснити прострільну або навісну передачу у зону перед воротами команди суперника та нанести завершальний удар у площину воріт суперника. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що обороняється, – перешкодити цим намірам, перехопити або відібрати м'яч і провести швидку атаку на ворота команди суперника. Завершувати атаку можуть тільки гравці середньої зони – на рис. це команда у червоній формі. Гравці першої та третьої зони (на рис. це команди у синій і білій формі) не можуть переходити в інші зони. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 5:

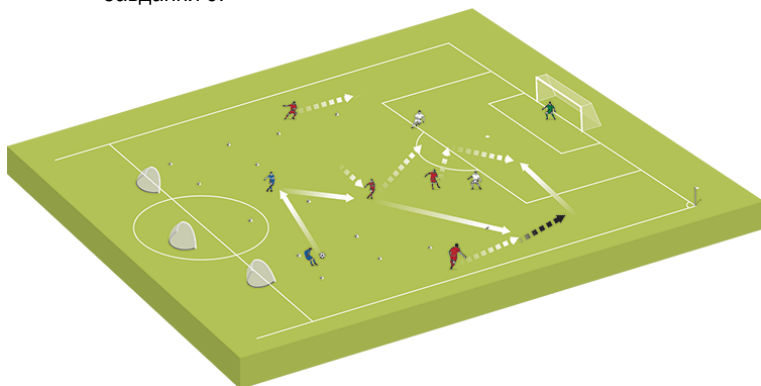

Рис. 11. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атакуювальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (поєднання завдань удосконалення захисних і наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: гра $n \times n \times n$ футболістів на половині футбольного поля, поділеного на три зони, на двоє великих воріт. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та

футболістів інших амплуа) команди, що веде наступальні дії, – доставити м'яч на один із флангів, здійснити прострільну або навісну передачу у зону перед воротами команди суперника та нанести завершальний удар у площину воріт суперника. Завдання польових гравців (флангових атакуювальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що веде захисні дії, – перешкодити цим намірам, перехопити або відібрати м'яч і провести швидку атаку на ворота команди суперника. Завершувати атаку можуть тільки гравці атакуювальної ланки. Гравці першої та третьої зони не можуть переходити в інші зони. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 6:

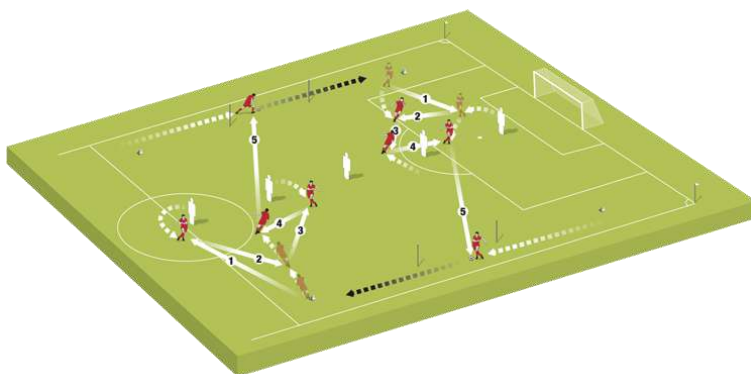

Рис. 12. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атакуювальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (поєднання завдань удосконалення захисних і наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: гра $n \times n \times n$ футболістів на $\frac{3}{4}$ футбольного поля на двоє великих воріт, що розташовані на лінії

штрафних майданчиків, з метою зміни акцентів атаквальних дій та доставки м'яча в центральну зону поля і взяття воріт команди суперника через центр. Завдання польових гравців (флангових атаквальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що веде наступальні дії, – доставити м'яч у центральну зону та нанести завершальний удар у площину воріт суперника. Завдання польових гравців (флангових атаквальних захисників-латералів та футболістів інших амплуа) команди, що обороняється, – перешкодити цим намірам, перехопити або відібрати м'яч і провести швидку атаку на ворота команди суперника. Перемагає команда, яка забила більше і пропустила менше м'ячів. Тривалість вправи – до 5 хвилин.

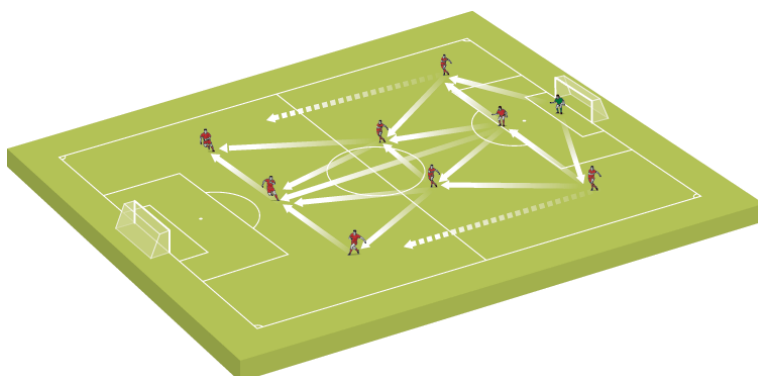
Завдання 7:

здійснюються без протидії зі сторони гравців команди суперника (рис. 13). Тривалість вправи – до 5 хвилин.

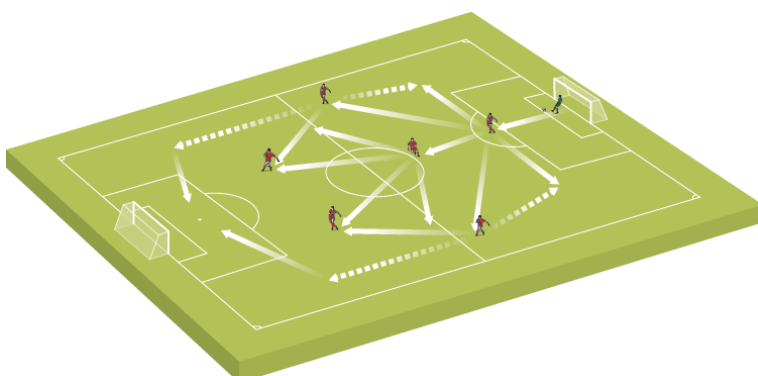
Завдання 8:

Рис. 14. Удосконалення групових і командних тактико-стратегічних взаємодій флангових атаквальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (удосконалення наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

перед воротами команди суперника. Всі тактико-стратегічні взаємодії з використанням всього ігрового простору здійснюються без протидії зі сторони гравців команди суперника (рис. 14). Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 9:

та гравців інших амплуа, які виконують завершальну передачу в центральну зону перед воротами команди суперника. Всі тактико-стратегічні взаємодії з використанням всього ігрового простору здійснюються без протидії зі сторони гравців команди суперника (рис. 15). Тривалість вправи – до 5 хвилин.

Завдання 10:

Рис. 13. Удосконалення групових тактико-стратегічних взаємодій флангових атаквальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (удосконалення наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: комбінаційні багатоходові тактико-стратегічні взаємодії в центрі поля з подальшим виведенням на оперативний простір флангових атаквальних захисників-латералів. Всі тактико-стратегічні взаємодії з використанням ігрового простору на одній із половин футбольного поля

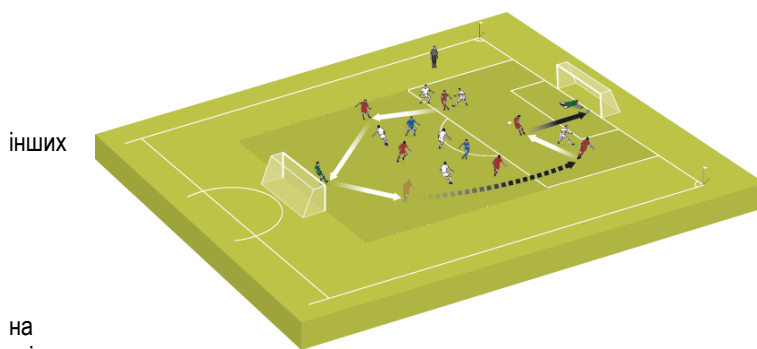
Умови завдання: комбінаційні багатоходові тактико-стратегічні взаємодії з використанням всього ігрового простору (від «своїх» до «чужих» воріт) з подальшим виведенням на оперативний простір флангових атаквальних захисників-латералів та гравців інших амплуа, які виконують завершальну передачу в центральну зону

Умови завдання: комбінаційні багатоходові тактико-стратегічні взаємодії з використанням всього ігрового простору (від «своїх» до «чужих» воріт) з подальшим виведенням на оперативний простір флангових атаквальних захисників-латералів

Рис. 15. Удосконалення групових і командних тактико-стратегічних взаємодій флангових атаквальних захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (удосконалення наступальних тактико-стратегічних дій з активним використанням правого та лівого флангів).

Умови завдання: комбінаційні багатоходові тактико-стратегічні взаємодії з використанням всього ігрового простору (від «своїх» до «чужих» воріт) з подальшим виведенням на оперативний простір флангових атаквальних захисників-латералів

на
грі

елементи, які моделюють індивідуальні, групові та командні тактико-стратегічні взаємодії флангових атакуючих захисників-латералів та гравців інших амплуа згідно обраної моделі гри (завдання 1 – 10 (рис. 7 - 16)). Тривалість вправи – до 7 - 12 хвилин.

Сьогодні зростає усвідомлення того, що у динамічно-мінливому середовищі сучасного футболу команди повинні застосовувати у грі гнучкі тактико-стратегічні підходи та концепції. Основою для цього є інноваційне стратегічне мислення, яке може бути передумовою інноваційного розвитку галузі, в тому числі професійного, студентського, аматорського та дитячо-юнацького футболу як елементів піраміди, де на вершині – гравець високої кваліфікації [3, 4, 5, 6, 9]. Вирішення зазначених проблем становлять сутність формулювання, впровадження і застосування загальної та спеціальної стратегії у футболі. Причинно-наслідкові зв'язки стратегії одного окремо взятого ігрового епізоду та стратегії ігрової поведінки як елементів загальної та спеціальної стратегії є надзвичайно важливим і необхідним інструментом управління грою протягом проведення чемпіонату, турніру, футбольного матчу, тайму, певного ігрового відтинку, епізоду чи мікроепізоду. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у вивченні та науково-аналітичному осмисленні та удосконаленні змагальної діяльності гравців інших ігрових амплуа у сучасних стратегіях гри висококваліфікованих команд з футболу.

Висновки.

1. У сучасному футболі основне розташування гравців упродовж матчу може повністю або частково видозмінюватися. Це стосується і тактико-стратегічних аспектів гри флангових атакуючих захисників-латералів команд високої кваліфікації. В залежності від ігрової ситуації, тактико-стратегічної необхідності та розвитку подій на футбольному полі, на фланзі футбольного поля може опинитися гравець будь-якого амплуа. Проте прямо відповідальним за ефективність захисних і наступальних флангових тактико-стратегічних взаємодій "своїх" команди є, безумовно, атакуючий фланговий захисник-латераль. Таким чином, для досягнення успіху має значення не стільки початкова тактична схема, що є тільки формою і схематично-графічним розташуванням гравців, скільки зміст гри і способи її організації та ведення командою продуманих до найменших деталей ігрових тактико-стратегічних взаємодій.

2. Індивідуальні тактико-стратегічні дії атакуючих флангових захисників-латералів підпорядковуються вимогам колективної гри, що жодною мірою не зменшує переваг окремих "яскравих" гравців, котрі є лідерами своїх команд. При цьому не варто забувати про ймовірну імпровізацію, яка може бути індивідуальною і командною, що вносить до гри тактичні несподіванки та дезорієнтує суперника в ігровому плані.

3. На основі співпраці з комплексною науковою групою професійного футбольного клубу "Карпати" (м. Львів) та професійними статистичними платформами "Stats Perform" і "Wyscout", а також аналітичних напрацювань колективу кафедри футболу ЛДУФК ім. І. Боберського було визначено, що найважливішими показниками змагальної діяльності висококваліфікованого атакуючого флангового захисника-латерала у сучасному футболі є, перш за все, кількісно-якісна сторона оборонних дій і творення гри: відбір м'яча ($10,02 \pm 5,2$ в одній грі), перехоплення м'яча ($1,34 \pm 1,1$ в одній грі), точні передачі м'яча ($73,4 \pm 8,2$ % точності в одній грі), "асисти" (точні завершальні передачі м'яча, після яких команда забивала м'ячі у ворота суперника ($0,28 - 0,68$ за одну гру), створення небезпечних ситуацій біля воріт команди суперника ($1,25 - 2,57$ в одній грі), завершальні удари у напрямку воріт суперника ($1,88 - 2,32$ в одній грі), забиті м'ячі у ворота суперника ($0,25 - 0,32$ в одній грі).

4. У процесі науково-практичних пошуків спільно з платформами "Stats Perform" і "Wyscout" встановлено, що вагоме значення в ігровій діяльності висококваліфікованого атакуючого флангового захисника-латерала мають кількісні показники успішних обведень гравців команди суперника в різних зонах футбольного поля (в середині футбольного поля (2-а умовна зона поля) - $2,3 \pm 0,9$; на половині поля суперника - $3,2 \pm 2,7$), довгих передач м'яча вперед, поперек і назад ($2,3 \pm 1,8$; $2,5 \pm 0,3$; $1,0 \pm 0,4$) та коротких і середніх передач вперед ($12,2 \pm 1,1$; $11,3 \pm 1,1$), назад і поперек ($5,2 \pm 2,5$; $10,2 \pm 1,1$).

5. Розроблено навчально-методичний комплекс засобів навчання, тренування і удосконалення атакуючих флангових захисників-латералів, котрі є носіями творчого потенціалу командної флангової атаки в сучасних стратегіях гри в футбол, в основу якого покладено принцип тактико-стратегічного контролю ігрового простору у флангових зонах футбольного поля, як в зоні захисту "своїх" воріт, так і в зонах підготовки, створення та завершення небезпечних гольових моментів біля воріт команди суперника.

Література

1. Анікеєнко, Л. (2021). Особливості ігрової діяльності студенток-баскетболісток. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (2(130)), 9-12. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.2\(130\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.2(130).01).

2. Білоконь, В. П. (2020). Особливості спортивного відбору студентів-баскетболістів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (8(128)), 20-22. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).04](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).04).
3. Дулібський А. Структурно-змістові компоненти змагальної діяльності центрального (опорного) півзахисника в сучасному європейському футболі. [Електронний ресурс] / Андрій Дулібський, Тарас Завійський, Богдан Виноградський // Спортивна наука України. – 2016. – № 3 (79). – С. 10 – 19. – Режим доступу: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/606/586>.
4. Дулібський А. Тактико-стратегічні аспекти змагальної діяльності центрального захисника у сучасних оборонних стратегіях гри команд з футболу. [Електронний ресурс] / Андрій Дулібський, Андрій Маркович, Богдан Виноградський, Богдан Хоркавий, Олег Колобич, Олександр Огерчук, Ярослав Грисьо // Спортивна наука України. – 2017. – № 5 (81). – С. 22 – 33. – Режим доступу: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/645/623>.
5. Дулібський А. Тактико-стратегічні закономірності гри флангового і напівфлангового півзахисника-вінгера у футболі. [Електронний ресурс] / Андрій Дулібський, Богдан Виноградський, Олексій Гуцуляк, Віталій Заторський, Роман Павелчак, Андрій Шандор // Спортивна наука України. – 2018. – № 5 (87). – С. 10 – 19. – Режим доступу: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/783/757>.
6. Дулібський А. Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 8 (128) (Груд. 2020), 54 - 60. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).13](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13).
7. Дулібський, А. (2021). Організація спортивного відбору в системі дитячо-юнацького і професійного футболу Англії. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (6(137)), 60-65. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6\(137\).14](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.6(137).14)
8. Дулібський, А. (2021). Спортивний відбір, селекція та ігрова орієнтація футболістів у Бельгії. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (7(138)), 50-57. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7\(138\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7(138).10).
9. Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. Тактика и стратегия в футболе - К.: Здоров'я, 1989. - 192 с.
10. Almeida, C. H., Ferreira, A. P., & Volossovitch, A. (2014). Effects of Match Location, Match Status and Quality of Opposition on Regaining Possession in UEFA Champions League. *Journal of Human Kinetics*, 41(1), 203-214.
11. Bush, M., Barnes, C., Archer, D. T., Hogg, B., & Bradley, P. S. (2015). Evolution of match performance parameters for various playing positions in the English Premier League. *Human Movement Science*, 39, 1-11.
12. Coaching soccer tactics. - [Electronic resource]. – Режим доступу: <https://coachingsoccertactics.com/category/drills-exercises/>.
13. Discoversoccer. - [Electronic resource]. – Режим доступу: www.discoversoccer.info.
14. Soccer coach weekly. - [Electronic resource]. – Режим доступу: <https://www.soccercoachweekly.net/soccer-drills-and-skills/attacking/page/5/>

References

1. Anikeenko L. (2021). Features of game activity of basketball students. (2021). *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 8 (128) 2021.* DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.2(130).01.
2. Balan B. (2021). Features of construction of training micro cycles in the competitive period at preparation of student's teams in football. (2021). *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 8 (128) 2020.* DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.5(135).06.
3. Dulibskyy A. Structural and semantic components of the competitive activity of the central (supporting) midfielder in modern European football. [Electronic resource] / Andriy Dulibskyy, Taras Zaviysky, Bohdan Vynogradskyi // *Sports Science of Ukraine*. 2016. № 3 (79). P. 10 - 19. Access mode: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/606/586>.
4. Dulibskyy A. Tactical and strategic aspects of the competitive activity of the central defender in modern defensive strategies of football teams. [Electronic resource] / Andriy Dulibskyy, Andriy Markovych, Bohdan Vynohradskyi, Bohdan Khorkavyy, Oleg Kolobych, Oleksandr Ogerchuk, Yaroslav Hrysiy // *Sports Science of Ukraine*. 2017. 5 (81). P. 22 - 33. Access mode: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/645/623>.
5. Dulibskyy A. Tactical and strategic patterns of the game of flank and semi-flank midfielder-winger in football. [Electronic resource] / Andriy Dulibskyy, Bohdan Vynohradskyi, Oleksiy Hutsulyak, Vitaliy Zatorskyi, Roman Pavelchak, Andriy Shandor // *Sports Science of Ukraine*. 2018. 5 (87). Access mode: <http://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/783/757>.
6. Dulibskyy A. (2020). Sports selection in football as a rational system of a pedagogical search talented people in the sports industry. *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 8 (128) 2020.* DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.8(128).13.
7. Dulibskyy Andriy. (2021). Organization of sports selection in the system of youth and professional English football. *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 6 (137) 2021.* DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.6(137).14

8. Dulibskyy A. (2021). Footballers' sports selection and game orientation in Belgium. Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 7 (138) 2021. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.7(138).10.

9. Zelentsov AM, Lobanovskyy VV, Tkachuk VG, Kondratiev AI Tactics and strategy in football - K.: Health, 1989. - 192 p.

10. Almeida, C. H., Ferreira, A. P., & Volossovitch, A. (2014). Effects of Match Location, Match Status and Quality of Opposition on Regaining Possession in UEFA Champions League. Journal of Human Kinetics, 41(1), 203-214.

11. Bush, M., Barnes, C., Archer, D. T., Hogg, B., & Bradley, P. S. (2015). Evolution of match performance parameters for various playing positions in the English Premier League. Human Movement Science, 39, 1-11.

12. Coaching soccer tactics. - [Electronic resource]. - Режим доступу: <https://coachingsoccertactics.com/category/drills-exercises/>.

13. Discoversoccer. - [Electronic resource]. - Режим доступу: www.discoversoccer.info

14. Soccer coach weekly. - [Electronic resource]. - Режим доступу: <https://www.soccercoachweekly.net/soccer-drills-and-skills/attacking/page/5/>